ปรัชญานิพนธ์ของเมธีฮั่นเฟ่ยจื้อ

Philosophical Composition of Han Fei Zhi Savant

พระครูสังฆรักษ์ สุริยะ ปภสฺสโร
Phrakhrusangkharak Suriya Pabhassaro
พระครูวินัยธร เจริญ ทนฺตจิตฺโต, ดร.
PhrakhruWinaithorn Charoen Dantacitto, Dr.
พระครูธรรมธร เดโช ฐิตเตโช
PhrakhruDhammathorn Decho Thitatejo
พระมหาอนันต์ อนุตฺตโร
Pramaha Anan Anuttaro
นางสาวจันทิมา แสงแพร
Mrss.Jantima Shangphare
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปรัชญานิพนธ์ของเมธีฮั่นเฟ่ยจื้อ คุณค่าของความรู้ที่มีต่อมนุษย์ ที่นับว่าเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่และสลับซับซ้อนมากที่สุด ผลการศึกษาพบว่า ปรัชญาของฮั่นเฟ่ยจื้อ ถึงแม้จะเป็นความจริง แต่ก็ไม่ใช่ความจริงทั้งหมด ถึงแม้จะเป็นความดี ก็เป็นความดีส่วนหนึ่ง ไม่ใช่ความดีทั้งหมด ปรัชญาของฮั่นเฟ่ยจื้อจึงเหมาะกับบางยุคบางสมัยโดยเฉพาะก็สมัยที่บ้านเมืองกำลังทำสงครามหรือเกิดความวุ่นวายไร้ระเบียบ ก็จำเป็นต้องใช้อำนาจและกฎหมายเพื่อความเป็นเอกภาพและความเฉียบขาดในการนำความเป็นระเบียบและความสงบสุขกลับคืนมา แต่ถ้าบ้านเมืองปกติ พลเมืองมีความสงบสุขแล้วอำนาจเผด็จการและกฎหมายก็ลดความสำคัญลง จารีตประเพณีที่ดีงามและคุณธรรมที่เคยมีความสำคัญ ก็กลับมีความสำคัญขึ้นมาดังเดิม อีกประการหนึ่ง คนมีชีวิตจิตใจ มีความสำนึกว่าอะไรดีอะไรชั่ว ไม่ใช่มีแต่ความเห็นแก่ตัว เห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง ดังที่ฮั่นเฟ่ยจื้อกล่าวไว้

คำสำคัญ : ปรัชญานิพนธ์, ฮั่นเฟ่ยจื้อ

ABSTRACT

This academic article has the objectives To study Philosophical Composition and biography of Han Fei Zhi The value of knowledge to humans That is the greatest and most

complex. The results of the study found that : Application of attitude to the way of living a favored way of life In order to reduce the conflicts in Thai society that are currently experiencing. The principle of opinion is a system of correct opinions. Is Saengthong, the beginning of creativity That can bring tremendous benefits to all human beings From the beginning to the highest level and is the cognitive process There is a system that consists of cause and effect according to the principle of the Noble Truth 4. Not based on the benefits of their own or their friends This principle can be applied to solve various problems. In society The conflict in the family is good in society, most of them arise from the wrong thinking without reason. Tend to be self-centered There is a hidden interest Not taking into account the reasons and the right to drive peace to society, nor to respect the reasons of each other. Not taking into account the reasons and the right to drive peace to society, not respect the reasons of each other And do not find a way to talk and brainstorm each other, if the parties themselves benefit, it will say that it is a good idea. Is correct But if the person loses the benefit, he will say It's an idea that doesn't work. Try to find ways to stop or protest opposers in different ways. On the other hand, if the family is good or a group of people in society Known to use the middle path, the Middle Way, with the righteousness as the core to drive the thought into the right action. Various conflicts will be reduced accordingly. And cause true and lasting peace to all groups of people in society.

Keywords : Philosophical Composition, Biography of Han Fei Zhi

1. บทนำ

ชีวประวัติในปัจจุบันนี้ เราได้พยายามที่จะเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คิดยิ่งกว่าความคิดของเขา เราได้หลีกเลี่ยงคำอธิบายทางเทคนิค การวิเคราะห์วิจารณ์หรือการชักนำทางอภิปรัชญาให้รู้จักกับสาขาปรัชญาอย่างใดอย่างหนึ่งโดยละเอียด แต่เราก็ได้พยายามแนะนำผู้อ่านไม่เพียงให้รู้จักกับถิ่นฐานของนักปรัชญาเท่านั้น ยังพาไปถึงจิตใจของท่านเหล่านี้ด้วย เพราะว่าเพื่อจะให้เข้าใจผู้ฝันในเรื่องสิ่งสมบูรณ์ เราต้องยอมให้ท่านเหล่านั้นได้เชื้อเชิญเราให้เข้าไปถึงอุทยานแห่งความฝันของท่านด้วย เราเชื่อว่าอาจจะเป็นไปได้ที่จะได้เห็นภาพอันจะแจ้งของความงามของอุทยาน และได้เพลิดเพลินอยู่กับกลิ่นหอมในอุทยานนั้น โดยไม่ต้องไปศึกษาทางเทคนิคในโครงสร้างทางพฤกษศาสตร์ของดอกไม้ หรือความรู้อย่างผู้ชำนาญในชื่อทางวิทยาศาสตร์ของมัน ดังนั้นเราจึงพยายามทอดถ่ายเอาจุดสำคัญในความคิดของปรัชญาในชีวประวัติแต่ละรายนี้มาแสดงไว้อย่างง่ายๆ พอเป็นความรู้ และอย่างกระจ่างแจ้งด้วย นี่คือความหวังของเรา

ปรัชญาของฮั่นเฟยจื้อดูจะเป็นการลดศักดิ์ศรีของมนุษย์ลงเท่ากับสัตว์โลกทั้งหลาย ความจริงมนุษย์มีระดับจิตใจแตกต่างกันบางคนจิตใจต่ำ บางคนจิตใจปานกลาง และบางคนมีจิตใจสูง ดังนั้นการจะเหมาให้เหมือนกันหมดย่อมไม่สมควร มนุษย์ที่มีคุณธรรมมิใช่มีแต่ความเห็นแก่ตัว ไม่ใช่คบกับใครก็มุ่งเพื่อผลประโยชน์ให้ตนเท่านั้น แต่มนุษย์ยังมีความรัก ความเคารพนับถือต่อกันได้อีกด้วย เช่น บางคนยอมทำทุกอย่างแม้ชีวิตก็สละได้เพื่อผู้ที่ตนรักเคารพบูชาและก็เป็นความจริงอยู่ว่า การที่บุคคลจะให้ความรักความเคารพ ความนับถือบูชาผู้ใด ก็ต่อเมื่อผู้นั้นมีคุณธรรมความดีสูงส่ง หรือมิเช่นนั้นก็เป็นผู้ที่เคยมีบุญคุณต่อตนมาก ส่วนผู้ปกครองที่มีอำนาจตามที่ฮั่นเฟยจื้อกล่าวไว้ว่าไม่จำเป็นต้องมีคุณธรรมความดีอะไร มีอำนาจอย่างเดียวก็เพียงพอ เมื่อเป็นเช่นนั้นผู้นำนั้นก็ไม่มีคุณธรรมน่านับถือแต่อย่างไร ทั้งไม่ได้ทำบุญคุณแก่ใคร ผลก็คือเขาก็ย่อมไม่เป็นที่นับถือของใครเช่นกัน ผู้ปกครองนั้นจึงเป็นผู้ที่อยู่บนหัวไม่ใช่อยู่ในจิตใจของประชาชน ประชาชนจะรู้สึกหนัก อยากจะสลัดให้พ้นออกไป แต่ก็ยังทำไม่ได้ เพราะผู้นำนั้นมีอำนาจค้ำไว้ แต่เมื่อใดมีผู้ทรงอำนาจมากกว่ามาปฏิวัติขับไล่ผู้นำเก่าให้ออกไป ประชาชนก็จะยินดีช่วยผลักดันให้ เพราะผู้นั้นไม่ได้เป็นที่รักดังกล่าวแล้ว (น้อย พงษ์สนิท, 2528 : 68)

2. ชีวประวัติฮั่นเฟยจื้อ

หานเฟย (Han Fei/ 韩非) เป็นนักคิด นักปรัชญา และนักรัฐศาสตร์คนสำคัญ ที่ส่งผลต่อแนวคิดในการบริหารประเทศของจิ๋นซีฮ่องเต้เป็นอย่างสูง แต่เดิมเขามีฐานะเป็นองค์ชายแคว้นหาน แต่ด้วยความเป็นนักวิชาการชื่อก้อง ทำให้เขาเป็นที่ต้องการของแคว้นฉิน ทว่าน่าเสียดายที่สุดท้ายต้องตายเพราะความริษยาของศิษย์ร่วมสำนักอย่างหลี่ซือ (Harbsmeier, C., 2013 : 21-37)

2.1 ศิษย์เอกแห่งสวินจื่อ

หานเฟยเป็นศิษย์ของสวินจื่อ ปรมาจารย์ของสำนักนิติธรรมนิยม (ฝ่าเจีย) สวินจื่อได้รับราชการในหลายแคว้นและอยู่ในแวดวงวิชาการทำให้สวินจื่อได้สัมผัสประสบการณ์และพบเห็นวัฒนธรรมที่หลากหลาย จึงมีมุมองลึกซึ้งแนวคิดกว้างไกล เข้าใจปัญหาของสังคมและมนุษย์จนกลายเป็นนักปรัชญาคนสำคัญท่านหนึ่งของยุคก่อนราชวงศ์ฉิน แม้สำนักคิดของสวินจื่อมีพื้นฐานมากจากลัทธิขงจื่อ แต่ในขณะเดียวกันก็วิพากษ์วิจารณ์สำนักคิดย่อยอื่นๆ ด้วย แนวคิดที่โดนวิพากษ์วิจารย์อย่างหนักเห็นจะเป็นสำนักของเหมิงจื่อ (เม่งจื๊อ) ที่สวินจื่อมีแนวคิดตรงข้ามกับแนวคิดนี้อย่างชัดเจน หากเปรียบลัทธิขงจื่อเป็นต้นไม้ใหญ่ สำนักคิดของเหมิงจื่อและสวินจื่อก็เป็นดังกิ่งก้านที่แตกสาขากันไปคนละทาง

สำนักคิดของสวินจื่อมีหลักการสำคัญอยู่ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก เรื่องของการศึกษาหรือการฝึกอบรมตนเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยเน้นมาตรฐาน “ภายนอก” มากกว่ามาตรฐาน “ภายใน” ต่างจากขงจื่อและเหมิงจื่อเน้นมาตรฐาน “ภายใน” มากกว่า “ภายนอก” ดังนั้นขงจื่อและเหมิงจื่อจึงเน้นให้คนยึด

เมตตาธรรม ขณะที่สวินจื่อให้คนยึด “จารีต” เป็นหลักประการที่สอง แนวคิดพื้นฐานของสวินจื่อนั้นมองว่า “ธาตุแท้ดั้งเดิมของมนุษย์นั้นชั่วร้าย” ส่งผลให้ “พฤติกรรมมนุษย์นั้นเป็นการปรุงแต่ง” นำไปสู่หลักคิดสำคัญประการที่สาม คือ การเน้นจารีตหรือจริยธรรม ที่เป็นผลมาจากกรอบข้อบังคับและการเรียนรู้จากสังคมภายนอก ไม่ใช่จริยธรรมที่ผุดขึ้นเองมาจากภายในจิตใจดั่งแนวคิดของขงจื่อและเหมิงจื่อ และเนื่องจากมนุษย์มีความชั่วร้ายจึงจำเป็นต้องมีจารีตหรือกรอบของสังคมมากำกับเพื่อให้บรรดามนุษย์ที่มีความอยากหรือตัณหาที่ติดตัวมาแต่กำเนิดอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและประการสุดท้าย สวินจื่อจำแนกเรื่องคนและฟ้าออกจากกัน ฟ้าเป็นเพียงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ไม่มีอิทธิพลกำหนดชะตามนุษย์ได้ เป็นแนวคิดที่ถือได้ว่าเป็นวิทยาศาสตร์อย่างมากในยุคโบราณ สวินจื่อเชื่อมแนวคิดขงจื่อและนิติธรรมนิยมด้วยหลัก “จารีต” และ “กฎหมาย” เขาเสนอว่า จารีตคือหลักการพื้นฐานส่วนกฎหมายคือมาตรการที่เป็นรูปธรรม แนวคิดทั้งหมดทั้งมวลนี้ได้ถูกถ่ายทอดไปสู่ศิษย์เอกของเขาทั้งสอง คือ หานเฟยผู้ฝังแนวคิดแบบนิติธรรมนิยมเขาสู่สมองของฉินอ๋องเจิ้ง (ซึ่งต่อมาสถาปนาเป็นจิ๋นซีฮ่องเต้) และ หลี่ซือผู้นำแนวคิดดังกล่าวมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมในรัฐฉินจนรัฐฉินสามารถกลืนรัฐอื่น ๆ และรวบรวมแผ่นดินได้ (ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์, 2545 : 53)

2.2 ความคิดของหานเฟย

. ว่ากันว่าหานเฟยเป็นคนเจรจาลำบากเพราะพูดติดอ่าง จึงมีปัญหากับการพูดอยู่เสมอแต่กระนั้นก็ตามหานเฟยก็ถ่ายทอดความรู้ของเขาออกมาเป็นผลงานเขียนได้อย่างดีเลิศ หานเฟยเคยเสนอให้หานอ๋องปฏิรูปบ้านเมืองหลายครั้งแต่หานอ๋องไม่เคยใส่ใจข้อเสนอของเขาแม้แต่ครั้งเดียว หานเฟยอันอั้นถึงขนาดเขียนบทความ “โน้มน้าวยากเย็น” สะท้อนความคิดประเด็นการชักจูงผู้ปกครองว่าเป็นเรื่องที่ลำบาก ต้องมีข้อคำนึงพิจารณาต่าง ๆ อย่างมากมาย แต่กระนั้นเขาก็ไม่ได้ท้อถอย หานเฟยได้สรุปประสบการณ์และบทเรียนด้านการปกครองของยุคสมัยที่ผ่านมา ตลอดจนสภาพทางสังคมตามความเป็นจริงและเขียนเป็นบทนิพนธ์ทางการเมืองการปกครองในหัวเรื่องต่าง ๆ ประมาณ 100,000 คำและเรียบเรียงเป็นหนังสือเล่มที่มีชื่อว่า “หานเฟยจื่อ”

. จนเมื่องบทนิพนธ์ “กูเฟิ่น - โดดเดี่ยวคับแค้น” และ “อู่ตู้ - ตัวมอดทั้งห้า” (เปรียบเปรยบุคคล 5 ประเภทที่กัดกินแว่นแคว้น ได้แก่ บัณฑิตที่ใช้ถ่อยคำสวยหรูบิดเบือนกฎหมาย นักการทูตที่เอาใจฝักใฝ่ต่างแคว้น จอมยุทธที่มุ่งแสวงแต่เกียรติส่วนตน เหล่าชนผู้วิ่งเต้นหนีทหาร และพ่อค้าช่างฝีมือที่ผลิตของที่ไร้ประโยชน์ฉวยโอกาสเก็งกำไร) ของเขาได้แพร่หลายไปทั่วแผ่นดินและมาตกอยู่ในมือของฉินอ๋องเจิ้งแห่งรัฐฉิน บทนิพนธ์ของเขากลับสะกดให้อ๋องหนุ่มอย่างฉินอ๋องเจิ้งอ่านอย่างคร่ำเคร่งตั้งแต่ต้นจนจบ

บทนิพนธ์ของหานเฟยจึงได้จุดไฟขึ้นในใจฉินอ๋องเจิ้งให้ลุกโชน ตอนแรกฉินอ๋องเจิ้งเข้าพระทัยว่าผลงานเขียนที่ดีเลิศเช่นนี้เป็นผลงานของคนรุ่นก่อน รู้สึกเสียดายที่ไม่มีโอกาสพบพาน หลี่ซือซึ่งเป็นคนสนิทจึงกราบทูลว่าตนกับหานเฟยผู้เขียนบทความนี้เป็นศิษย์สำนักเดียวกัน ฉินอ๋องเจิ้งมองเห็นว่าแนวทางของหาน

เฟยนี่แหละเหมาะสมในการปกครองแผ่นดิน ถึงกับกล่าวชื่นชมว่า “หากแม้นข้าได้พบชายผู้นี้ ได้สนทนาร่วมกับเขาแล้ว แม้ตายข้าก็ยินดี”

หานเฟยเชื่อว่าสังคมและการเมืองได้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ดังนั้นวิธีการเดิม ๆ ของขงจื่อที่จะพยายามนำจารีตของโจวมาใช้นั้น ไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในสมัยนั้นและเป็นสิ่งที่เปล่าประโยชน์ หานเฟยมีความเชื่อเรื่องนึงที่เหมือนอาจารย์ของเขา สวินจื่อ คือ ธรรมชาติของมนุษย์ ชั่วร้ายโดยสันดาน แต่ที่ต่างกับสวินจื่อคือ เขาไม่ได้สนใจที่จะแก้ไขสันดานของมนุษย์ที่เลวร้าย ดังนั้นจึงต้องปกครองด้วย "โทษทัณฑ์และรางวัล" ชาวนิตินิยมมีความเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนย่อมหลีกหนีการลงโทษและในขณะเดียวกันก็ไขว่คว้าหาผลประโยชน์ จึงเกิดหลักที่ว่า ลงโทษพฤติกรรมที่ไม่ประสงค์ และให้รางวัลในพฤติกรรมที่ประสงค์ นิตินิยมของหานเฟยนั้น ได้รวบรวมแนวคิดของ เชิ่นเตา (慎到) ผู้ให้ความสำคัญกับอำนาจและสิทธิตามกฎหมาย เซินปู่ไฮ่ (申不害) ผู้ให้ความสำคัญกับ ศิลปะการใช้คนและซางยาง (商鞅) ผู้ให้ความสำคัญกับกฎหมายและวิธีการใช้กฎหมาย

ปรัชญาของหานเฟยจื่อ มีศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ปกครอง โดยมีทั้งสามอย่างที่ผู้ปกครองจะขาดอย่างใดอย่างนึงไปไม่ได้ในการปกครองบ้านเมือง คือ ฝ่า (法) กฎหมายและระบบกฎหมาย ปฏิบัติกรณียกิจไปตามกฎหมายหมายก็จะเหมือนสวรรค์ คือปฏิบัติต่อทุกคนเท่ากันหมด ซื่อ (勢) อำนาจอำนาจบารมีช่วยเพิ่มอนุภาพของพระบัญชาให้น่าเกรงขาม ชู่ (术) การใช้คน ให้ลึกลับเหมือนทูตผี ยากแก่การคาดเดา ให้ผู้คนทำหน้าที่แทนตนตามตำแหน่งที่เหมาะสม ให้รางวัลและโทษทัณฑ์ตามผลงาน หานเฟยกล่าวว่า "กษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถ ใช้อำนาจจะต้องเที่ยงธรรมเหมือนสวรรค์ ใช้คนจะต้องลึกลับเหมือนทูตผี เที่ยงธรรมเหมือนสวรรค์ก็จะไม่มีใครตำหนิ ลึกลับเหมือนทูตผี ก็จะยากแก่การคาดเดา“ ในการใช้อำนาจจะต้องมีการกำกับดูแลอย่างเข้มงวด เพื่อให้การใช้อำนาจมีประสิทธิภาพ ประชาชนจะได้ไม่กล้าฝ่าฝืน แล้วดำเนินการใช้ระบบกฎหมายให้ทั่วถึง สามประการนี้เป็น “เครื่องมือของกษัตริย์ที่สำคัญอย่างสูงส่ง ขาดไม่ได้แม้แต่สักอย่าง”) (Wing-Tsit Chan, 1963 : 252)

2.3 ต้นแบบความคิดฉินอ๋องเจิ้ง

ฉินอ๋องเจิ้งอยากได้ตัวหานเฟยมากถึงขนาดยกทัพไปกดดันรัฐหาน จนหานอ๋องต้องส่งตัวหานเฟยมาในฐานะทูต ฉินอ๋องเจิ้งจึงได้ตัวหานเฟยมาสมดังความต้องการ เมื่อได้หานเฟยมาแล้ว ฉินอ๋องเจิ้งก็ให้ความเคารพนับถือ สนทนาหารือในข้อราชการต่าง ๆ ด้วยหานเฟยมิได้ขาด หานเฟยเห็นว่าธรรมชาติของคนเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ขุนนางและประชาชนต่างมีจิตใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน แต่ถ้าสามารถใช้ตัวบทกฎหมายที่กำหนดไว้แน่ชัดไปบังคับควบคุมพวกเขาแล้ว พวกเขาก็สามารถยึดถือปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองได้ และเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม พวกเขาก็สามารถยับยั้งความ

ต้องการของตนเองไว้ได้ด้วย เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างกฎหมายที่ประชาชนยึดถือปฏิบัติกันโดยทั่วไปกับแนวคิดที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนขึ้นแล้ว ย่อมจะยึดถือกฎหมายเป็นหลัก

นอกจากนี้ในประเด็นการดำเนินนโยบาย หานเฟยเห็นว่านโยบายหรือวิธีการในอดีตไม่สามารถนำมาเป็นแนวทางในปัจจุบันได้ ต้องดำเนินการหาแนวทางใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ดังที่เขาได้ยกนิทาน เรื่อง “เฝ้าใต้ต้นไม้รอกระต่าย” มาเปรียบเปรยในบทนิพนธ์ของเขาว่า “ที่รัฐซ่งมีชาวนาผู้หนึ่งกำลังไถนา ในนามีต้นไม้อยู่ต้นหนึ่ง ชาวนาผู้นั้นทำงานจนเหนื่อยจึงนั่งพักผ่อนอยู่ใต้ต้นไม้ ปรากฏว่ามีกระต่ายตัวหนึ่งวิ่งมาชนต้นไม้จนคอหักตายจึงเข้าไปเก็บซากกระต่าย ขึ้นมา ชาวนานั้นนึกยินดีในลาภลอยที่ได้มาไม่คาดฝันนับแต่นั้นเป็นต้นมาก็เลิกไถนา แล้วหันมานั่งเฝ้าอยู่ใต้ต้นไม้หวังว่าจะได้กระต่ายอีกตัวหนึ่ง หากทว่ารอแล้วรอเล่าก็ยังคงไม่มีกระต่ายตัวที่สองวิ่งมาชนลำต้นไม้อีก กลับกลายเป็นเรื่องหัวเราะเยาะของชาวซ่งไป”

2.4 ศิษย์น้องลวงสังหาร

แนวคิดการใช้กฎหมายอย่างเฉียบขาดของหานเฟยสอดคล้องกับนโยบายการปกครองของฉินอ๋องเจิ้งเป็นอย่างมาก นับวันความนิยมชมชอบของฉินอ๋องเจิ้งที่มีต่อหายชนเฟยจะมากขึ้นทุกวัน ศิษย์น้องผู้เคยเป็นที่โปรดปรานมาก่อนอย่างหลี่ซือก็เกิดอาการตาร้อนกำเริบ หวั่นวิตกว่าฉินอ๋องเจิ้งจะให้ความสำคัญแก่หานเฟยจนส่งผลกระทบถึงอนาคตตนเอง จึงร่วมมือกับเหยาเจี๋ยกราบทูลยุยงฉินอ๋องเจิ้งว่า “หานเฟยเป็นคุณชายรัฐหาน ตอนนี้พระองค์คิดผนวกรัฐต่าง ๆ หานเฟยย่อมต้องปกป้องรัฐหานโดยไม่ช่วยเหลือรัฐฉินหากปล่อยทิ้งไว้จะเป็นภัยแก่รัฐฉิน” ฉินอ๋องเจิ้งแม้ไม่เห็นด้วยในตอนแรก แต่เมื่อถูกเป่าหูหนักขึ้นมีบัญชาให้ขังลืมหานเฟยไว้ที่ตำหนักหวินหยาง ถึงแม้ต่อมาจะเปลี่ยนพระทัยรับสั่งให้นิรโทษกรรมแก่หานเฟยแต่ก็ช้าเกินกาลไปเสียแล้ว เพราะหลี่ซือชิงลงมือวางยาพิษปลิดชีวิตหานเฟยศิษย์ผู้พี่ไปก่อน ชีวิตของยอดนักปราชญ์อย่างหานเฟยจึงจบลงด้วยความริษยาของศิษย์น้องร่วมสำนัก เหลือไว้เพียงผลงานเลื่องชื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป (จรัญ โฆษณานันท์, 2550 : 310)

แนวคิดของหานเฟยมีส่วนคล้ายคลึงแนวคิดของมาเคียเวลลี ชาวอิตาลี นักคิดเชิงรัฐศาสตร์คนสำคัญของโลกตะวันตก ในข้อที่มองธรรมชาติมนุษย์ชั่วร้าย ต้องสะกดเอาไว้ด้วยอำนาจที่น่ายำเกรงของผู้ปกครอง ต่างกันตรงเพียงว่า แนวคิดของหานเฟยเน้นใช้กฎหมายที่เป็นรูปธรรมของอำนาจ มากกว่าแนวคิดที่มาเคียเวลลีนำเสนอ และด้วยแนวคิดที่ชัดเจน ตรงไปตรงมา และวิพากษ์ปัญหาสำคัญของการใช้อำนาจในยุคสมัยนั้น แนวคิดนี้จึงโดนใจจอมคนอย่างฉินอ๋องเจิ้งเข้าอย่างจัง จนนำไปเป็นแนวนโยบายสำคัญในการปกครองและรวบรวมแผ่นดินตลอดรัชสมัย ทั้งยังเป็นรากฐานแนวคิดสำคัญมายาวนานนับพันปี แนวคิดมีจุดเด่นในตัวเอง ผู้ปกครองจึงควรนำจุดเด่นที่พบในหลักการเหล่านั้นมาปรับใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแต่ละสภาวการณ์จะทำให้เกิดประสิทธิภาพการปกครองได้มากที่สุด (พระมหาพงศ์ทราทิตย์ ก้องเสียง, 2561 : 79)

3. บทสรุป

สรุปใจคความสำคัญของปรัชญาฮั่นเฟยจื้อก็คือ เขาต้องการให้พลเมืองมีความสุข สังคมเป็นระเบียบ ประเทศมั่นคงและมั่งคั่ง การที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้รัฐจะต้องดำเนินการต่อไปนี้

1. แต่งตั้งให้มีฮ่องเต้หรือกษัตริย์เป็นผู้นำของรัฐ มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครอง มีหน้าที่ออกกฎหมาย กำหนดคุณและโทษไว้ให้ชัด และคอยดูแลให้ทุกอย่างดำเนินไปตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

2. ผู้นำของรัฐจะต้องแต่งตั้งบุคคลอื่น ๆ ให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ลดหลั่นกันไปตามลำดับ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของพระองค์ ทุกตำแหน่งต้องมีอำนาจและหน้าที่อยู่ในตัว ใครทำไม่ได้ตามที่กำหนดไว้ให้ปลดออก ตั้งคนอื่นแทน

3. ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการปกครองประเทศ ใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานของการตัดสินปัญหาทุกอย่าง ให้เลิกชนชั้นสูงชั้นต่ำ ทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกันในสายตาของกฎหมาย

4. รณรงค์ให้ชาวเมืองเป็นชาวไร่ ชาวนา และทหาร เพราะชนชาวไร่ชาวนาสามารถหารายได้เข้ารัฐได้ ทำให้ประเทศมั่งคั่ง ส่วนทหารก็จะทำให้ประเทศชาติมั่นคงไม่ถูกรุกราน ทำให้บ้านเมืองมีเสถียรภาพสงบสุข บุคคลทั้ง 2 ประเภทจึงได้รับการยกย่องมากว่าเป็นกำลังสำคัญของชาติ เป็นพลเมืองที่มีค่าของประเทศ

ปรัชญาของฮั่นเฟยจื้อเป็นที่ชอบใจของคนจีนยุคใหม่สมัยหลังสงครามระหว่างแคว้นต่างๆเพราะคนเบื่อหน่ายสงคราม เห็นความไม่ดีของการแบ่งแยกชนชั้น และเมื่อมาพบแนวความคิดใหม่ที่ใช้กฎหมายแทนจารีตประเพณีและคุณธรรม ทำให้เกิดความหวังใหม่ว่า กฎหมายคงจะช่วยได้ คงจะไม่ล้มเหลวอย่างการใช้ระบบจารีตประเพณีและคุณธรรมดังที่ผ่านมา รัฐฉิ่นเป็นรัฐแรกที่นำปรัชญานิตินิยมไปใช้ และก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก ทำให้รัฐฉิ่นเป็นเลิศในทางกสิกรรมและทางทหาร จนรัฐฉิ่นซึ่งแม้เป็นรัฐเล็กๆแต่ก็สามารถกำจัดแคว้นปรปักษ์ได้หมด จนกระทั่งสามารถรวบรวมแคว้นทั้งหมดเข้าเป็นอาณาจักรประเทศจีนประเทศเดียวกันได้สำเร็จเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์จีน ฮั่นเฟยจื้อได้ปฏิวัติปรัชญาจีนที่ผ่านมาโดยใช้กฎหมายแทนที่จารีตประเพณีและคุณธรรม เป็นการนำเอาทฤษฎีใหม่มาใช้แทนทฤษฎีเก่าซึ่งยึดถือกันมานาน และจากอิทธิพลของปรัชญาฮั่นเฟยจื้อ ทำให้คนจีนยุคถัดๆมาเห็นความสำคัญของกฎหมาย จึงหันมาใช้กฎหมายเข้าแก้ปัญหาต่าง ๆ จนเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองต่อมา จนชนชั้นกรรมาชีพเป็นพลังสำคัญของประเทศ

กล่าวกันว่าปรัชญาของฮั่นเฟยจื้อถูกกับอัธยาศัยใจคอของคนจีนในภาคเหนือ ซึ่งมีลักษณะชอบความแข็งกร้าว ทำนองเดียวกับปรัชญาธรรมชาติของเหลาจื้อและจวงจื้อเป็นที่โปรดปรานของคนจีนในภาคใต้ และปรัชญามนุษยนิยมของขงจื้อและสานุศิษย์เป็นที่ต้องใจของคนจีนในภาคกลาง

วิจารณ์ปรัชญาฮั่นเฟยจื้อ (Ferrero Feliz, A., 2021)

อนึ่ง การใช้อำนาจและกฎหมายย่อมได้ผลชั่วคราวไม่คงทนเพราะอำนาจและกฎหมายก็เป็นอนิจจัง จึงจำต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาวการณ์ของยุคสมัย นอกนี้ยังเสี่ยงต่อการถูกปฏิวัติของผู้มีอำนาจดังกล่าวแล้ว เมื่อมีผู้นำใหม่ก็มักเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ กฎหมายใหม่ เหตุการณ์หมุนเวียน อย่างนี้ได้เรื่อยไป แล้วบ้านเมืองจะมีเสถียรภาพและเจริญรุ่งเรืองได้อย่างไร หลักการที่ดีเด่นทั้งหลายที่ฮั่นเฟยจื้อตั้งไว้ก็เป็นอันต้องพังลงหมดเช่นกัน เพราะอำนาจก็จำเป็นต้องมีอำนาจมาหักล้างเช่นกัน เพราะฉะนั้นระบอบการปกครองที่มุ่งใช้อำนาจและกฎหมายจึงไม่ใช่มาตรการที่ดีแท้ ความจริงจารีตประเพณีและคุณธรรม ตลอดทั้งอำนาจกฎหมายจำต้องอิงอาศัยไปด้วยกัน จะแยกจากกันโดยเด็ดขาดมิได้ จึงจะเป็นมาตรการที่ดีแท้ คงทนถาวร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การปกครองที่ดีจะต้องมีทั้งพระเดชพระคุณควบคู่กันไป จะใช้เพียงอย่างหนึ่งอย่างใดเท่านั้นย่อมไม่พอเพียงแต่บางครั้งเน้นพระเดช และบางคราวเน้นพระคุณให้เหมาะสมกับสถานการณ์เท่านั้น

4. บรรณานุกรม

จรัญ โฆษณานันท์. (2550). นิติปรัชญาแนววิพากษ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม.

ทวีป วรดิลก. (2547). ประวัติศาสตร์จีน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

ทวีวัฒน์ ปุณฑริกวิวัฒน์. (2545). ศาสนาและปรัชญาในจีน ทิเบต ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

น้อย พงษ์สนิท. (2528). ปรัชญาจีน. เชียงใหม่ : โครงการตำรามหาวิทยาลัย.

พระมหาพงศ์ทราทิตย์ ก้องเสียง. (2561). หลักการปกครองของฮั่นเฟยจื่อ The rule of Han Fei Tzu. วารสารปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 3 (1) มกราคม - มิถุนายน 2561.

Harbsmeier, C. (2013). Forgiveness and forbearance in ancient China. In The Ethics of Forgiveness (pp. 21-37). Routledge.

Ferrero Feliz, A. (2021). Hán Fēi Zǐ y El Príncipe: Semejanzas de contenido.